

Саша Јеленковић

У ПОЕЗИЈИ ЈЕ НАЈВАЖНИЈЕ ОНО НАЈТЕЖЕ: ПРОЗИРНОСТ

Свака је песма наизглед далека. Када сам био млад песник, писао сам „новинарски”, директно у писаћу машину. То су осамдесете године. Па онда, оригинал иде у фасциклу, а на индигу радим измене. Користи се сору-paste метода, алатима: маказе и селотејп. Онда се прекуцавају те сецкане и покрпљене верзије па се распростиру по поду и кревету. Направио сам тако неколико рукописа, све су то биле моје прве књиге, и све су редом биле одбијане. Онда сам се посветио позоришту. Био сам драматург у аматерским позориштима у Београду, озбиљно размишљао да одем на ФДУ. Поезија не допушта човеку да седи мирно на столици, тако сам поново почео да пишем, заправо да копам по свим оним верзијама различитих рукописа, да сецкам и лепим, а циклусе шаљем на песничке фестивале. Први је био у Титограду, други у Титовом Врбасу, то је већ почетак деведесетих. У Титограду сам једне године добио другу награду, а у Титовом Врбасу прву награду. Новчану, тада још нису лауреатима штампали књиге. У једном од својих заноса сецкања и лепљења, за једну ноћ, склопио сам од неколико рукописа своју прву, заправо нулту књигу, *Нейријатина теометрија*, штампао у Пегазу и добио награду „Матићев шал”. И ево ме ту где јесам са четири деценије искуства писања поезије.

Пролазио сам кроз различите фазе, имао различите узоре, Хелдерлина, Рилкеа, Одна, Паунда, Ружевића, Херберта, Холана, Станескуа, Беримена, Павловића, Попу, Петровића, Ливаду, Радовића. Последња тројица били су моји блиски пријатељи. Жив је још једино Бага. Од њих тројице научио сам све што знам најпре о животу, о безграничној снази поезије, о клизавом тлу политике, о замкама таштине, о женама, пићу, излажењу на крај са сваком врстом манипулације, о

вештинама узмицања али и узвраћања удараца. Елегантно, центлменски, лежерно. Научио сам од све тројице да се смејем а не подсмевам, од Бате сажетост у исказу, од Боре вештини хватања необичног детаља у наизглед уобичајеним призорима, од Раше... То је била посебна школа. Раша је познавао неописиво много људи различитих нарави, послова, образовања, било је ту толико разноликог света да ми се тада вртело у глави. Глумци, музичари, земунски, сада већ одавно покојни, жестоки момци који би кад уђу у „Златно весло”, прво пришли његовом столу да поздраве: „Добар дан, поштовање, чика Рашо”, што је мене остављало забезекнутог, политичари са обезбеђењем и они без обезбеђења, клошари, безбедњаци цивилни и војни, масони, професори универзитета, новинари, аласи... Раша је причао о свему замисливом и незамисливом, имао је изливе нарације која је текла и распростирала се као делта, у свим правцима, спајајући се, негде пред зору, у моћну, огромну реку. Некако ми се данас чини да смо најмање причали о поезији, а да смо причајући о свему осталом, заправо највише причали управо о поезији. Тако и памтим један од наших последњих сусрета, наравно у Земуну, јер Раша је нерадо одлазио „преко”, било је то у „Лиду”, ручак, на Рашин рођендан. Тада ми је написао посвету на књизи његових изабраних песама: „Драги Јеленче, у поезији је најјасније оно најтеже: прозирност. Твој Раша Ливада, Земун 17. 4. 07”

И то је место на којем се сада налазим: прозирност. Дошао сам коначно до оне тачке коју сам сматрао опасном за поезију: тамо где ствари постају јасне, чврсте и препознатљиве. То не значи нужно да је језик којим сада пишем прозиран, али слике, оне постају блиске оку, подесне уху и драге чулима. Јесам ли постао „лак”, „транспарентан” песник након свих књига које сам написао? Јесам ли то постао у *Гибралтару*, или тек постајем у песмама које објављујем на Фејсбуку, из књиге у настајању *Веризен*.

Веризен = веризам = зен. Лирска пародија веризма.

Поезију сада пишем на различите начине: нешто у безбројне ноте-се које носим са собом, некад у мобилни телефон (песме из књиге *Веризен*), директно у компјутер, а понекад изговорим стихове у диктафон. Једино не могу да их памтим и изговарам напамет.

У поезији је, дакле, најважније оно најтеже, а то је прозирност, али шта ми је тада уистину рекао Раша овом посветом? Могуће је да право питање гласи: а шта си до сада схватио из ове посвете? Не трудим се више да „разумем” поезију, нити да је „доживим”.

Поезија се може доживети, али да ли се може преживети?

И на крају, морам да додам и реченицу коју сам исписао на истом овом месту, истом приликом, пре двадесет година: песник истрајава чак и онда када нико од њега па ни он од самога себе не очекује више ништа.

ПОДСТАНАР, У ГЛАВИ

Велика је моја брига,
очајничка моја тежња,
манијачка моја жудња: да доведем у ред,
да ставим под конац, да подведем
под један појам разнолика ова стања,
просута као зрна грашка из махуне,
на издисају.
Проверавам да ли су метафоре потковане,
љубав нахрањена,
а присилне мисли везане.
Оглашавам неважећим: увреде, опроштаје,
извињења, питања из области
пригодне патетике, нацрте за унутрашњост
Тројанског коња.
Напредујем: од меланхолије до предаје.

ПЕСМА ИЗ ПОШТАНСКОГ САНДУЧЕТА

Нема више архипелага, ни смирујућег птичијег цвркута,
Богови винограде не походе, ни Диотиме нема.

Оче мој,
куда се сакрити?
Да ли песнички становати међу писмима,
неплаћеним рачунима, позивницама за књижевне вечери
и позоришне представе,
и тек понекад се јавити
хартијом оплођеном псовкама апсурда,
без адресе, без поштанског броја.
Без потписа.

Оче!
Ноктима стружем наслаге хипохондрије,
палчевима притискам несаницу,
навикавам се на самоћу и глупо упорне радозналце
који сатима звоне очекујући да се појавим
блед и надувен од сна.

Оче мој,
не наведи ме на искушење
да пљунем у чело онима што вире
у поштанско сандуче.

Адам је свакој животињи наденуо име,
али како да ја назовем звер што плете мрежу
између моје сенке и мене,
између мене и зида,
између сенке и зида.

Звер ми говори да ћу постати
чађава икона на згаришту.

Нема више птичијег цвркута,
нема винограда,
Диотиме нема.

Нема архипелага одакле бих речима апостола-војера,
објавио тачно време апокалипсе.

* * *

Са зидног часовника читам неумољиву
логику бруталности, стратегију вребања.
Улажем у сигуран посао: у шверц бодљикавих
спаваћица и сомотом постављених посуда
за прихватање одсечених глава.
Организам тражи подстицај за рушење,
за дрска прекорачења. Клатна висе
као ноге паралитичара. Окренут гиљотини
звиждим, поздрављам.

* * *

У ранац стављам кашику, виљушку,
нож и плехани тањир. Храну зарађујем
као глумац, под маском, најамник с крпеним
луткама на рукама, марионета покиданих нити.
У подруму, пред наказном дечицом, под светлошћу

што допире кроз дрвене решетке, кад се подигне
завеса, анђео кад трубицом означи почетак,
последњи катанац кад падне с подрумских врата,
знаћу:
тонемо.

* * *

Твоје раме има укус безбрижности. Као бесмисао,
нараста јутро. Све док не згазиш сопствену сенку,
нећеш изгубити осећај да си се узалуд трудила
да избегнеш рођење. Чезнеш за светлошћу.
Бришеш стакла на прозорима, стојећи на симсу,
понад пролазника кроз ово, лажном позлатом
превучено, Периклово време. Тихо, као кад се опна
одваја од јајета, свлачиш дугу кошуљу.
Испод које си само ти, и твоје прећуткивање
носталгије.

ПУСТА ЗЕМЉА

Већ дуго покушавам да напишем песму
о пустој земљи: све сам усамљенији,
гнезди се пустош у мени. Чини ми се
да ова земља није довољно пуста

за потребе песме: и поред тога нисам
одустао: зурим у патуљасте кактусе.
Кажеш: вежбај посматрање непостојећег.
Гризе ме осећај промашености: реторичке

фигуре не спашавају ме помисли да морам
направити распоред времена, лабав план,
који ћу напустити кад се укаже могућност

губитка. Кажеш: пољуби ове плодове
пустоши, и лези: покрићу те песком
и заливати, јер овде дуго неће бити кише

ОНО ШТО ОСТАЈЕ

*Was bleibt aber
Stiften die Dichter*
F. Holderlin: „Andenken”

Поново треба проћи поред истих ствари:
открити кућу, рибњак, веранду и трем.
Измислити загонетке, бескрајне облике
преокрета. Затиснути кључаонице,

изнова се снаћи у речима. Не заборавити
да након повратка неизбежно следи заборав.
Скратити пут до истине: кроз пределе сећања:
заувек се распршити изван оквира слике.

Кључеве носити о појасу. Препарирану сову
држати на рамену. Не нудити риме које учвршћују
хладноћу и пустош света. Бити патетичан.

Време је да се тишина спусти на земљу:
мрвицама с трпезе да напуним шаке.
И да моја меланхолија буде вечна као песак.

ВАРВАРИ

Варвари су моја претходница: јер кад праштам,
љубим чело и напуштам зидине од којих ће
саздати нужнике и домове за губавце.
И казаће: леп град стајаше овде, зар не?

Сва су питања постављена, сва ћутања
искоришћена: ничег нема, осим глади за ваздухом,
за простором, за пучином. Јер варвари су моја
претходница, а ја више од сведока: одметник.

Ево охолог народа: не верује скрушеним
погледима, грози се распадања. Одустани:
кажу пламени жреци праштања: крв је суза

анђеоска. Повратка нема, жедни сине, заблудели
заточениче. Напиј се лепоте, и крени: славиће се
повратак варвара. Алелуја! Бољи сам и гори.

ИЗМЕЂУ РАТОВА (2)

Спустио сам торбу на под. Вода се сливала
низ зидове. Нисам имао никаквих намера.
Неколико часова, неколико дана, ослушкивао сам
раст маховине и корова. Календар је

каскао за временом. Да говорим, да пишем –
нисам могао. Било ми је суђено да чистим
зарђало посуђе, да подижем и спуштам рампу.
(Заборавио сам на жене, музику и филмове.)

Нисам трчао. Знао сам да, склупчан, спаваш
под смоквама. Да си замка намењена мени,
јама у памћењу прекривена сном. За једну

ноћ све се догодило: низ реку је допловила
празна колевка, светлост је потрошила себе
и није остао ни зид пред којим бих плакао.

* * *

Нисам ни равнодушан, ни усхићен. То је
уобичајено понашање. На замагљеном
окну нацртао сам једрењак рањен
јануарским ветром. И првих двеста година
под ледом. Паперјем сам украшавао
рукопис за обновљену библиотеку.
У којој ће огледалима умножавати књиге.
У којој ћу седети с брадом до појаса.
Тужан као опште место. Као цитат смрти.
Не плаши се. Нико не умире. Још не.
Иза тебе остају звуци равнице.

* * *

Покриј ме тамо. Да се вратим себи.
Залуталом и рушном. Да обухватим
времим рукама врат. Да саставим псалам.
Непријатеља не убијај јер другог немаш.

И његова писма из рата чувај на леду.
Далеко, на Северу, тихотапци сањају
ждралове. Заборављени од укућана,
још увек живе ветерани. Њихова лица
на рељефу нису избегла освету понављања.
Читаћу ти о вулканима. А када се пробудиш,
свет ће бити само сећање на битку.

* * *

Ово је празнина. Ово је скок преко оквира.
Као да сам пао, као да сам се смањило,
као да сам последњим кресивом прву
ватру упалио. Све је лако. Подношљиво.
Чак и лекције тумарања кроз историју.
Успоравам, успоравам. Не знам шта бих
са овим језиком. Ја, бездомни. Корњача
која тражи нови оклоп. Ово је нечитко
писмо, рукопис ветра по песку. Све је
непознато. А ипак истрошено, недовољно.
Да се искује прстен, да се доврши круг.

AQUA PASSATA

Одбацио сам те, ни име ти не смем поменути:
сабласно срце моје док разбија дисање.
Танан слој снега по звонима: кртим ноктом мрза
исписана молитва. У доба лишавања ни срдит
не надај се писму: пољуби чело Севера,
смрт раскошно дише. Оно што везује,
то ме ослобађа: гласови, изнутра, не погреше пут.
А ова кућа: ни бreme, ни кошница:
самовар пристављен да тавори.
Моји су поседи кротки: светле на њима маслине,
смокве смирују снове и лоза грли стрмо степениште.
Одбацио сам те, сада се играмо скривања:
чије око је лимун, која рука гнездо?

ТВРЂАВА

Тврђаву сам сазидао, назвао је Патмос или Армагедон, да у њој будем срећан и потиштен, ближе почетку и ближе раскиду, ученик и мајстор, одбачен како то могу бити само пожудни и смерни. Каква је ово болест, шта ми је понуђено да бирам? Љубавници су као нерођени: не маре за видљиве границе, топлим очима питају хоће ли се вратити краљеви, хоће ли оставити за собом блажено незнање или чисту радост? Откривење се излива у тутањ удаљених простора. Осећање препуштености омамљује. Мојим гласом проговара страх од доколице. Следим овај лепо поредак, сазвучје жарког појаса и завејане долине, одјек водопада и таласање жита. Оно што беше огољено, сада је испуњено и усамљено. Након сваке смрти Млечни пут нарасте за једну кап. Изорана је земља око Тврђаве, подигнут мост и, у даљини, умотана прилика, као игла, ушива хоризонт.

ЗА ОНЕ КОЈИ МЕ ГЛЕДАЈУ

Да сам могао знати како се одвија
Нешто већ описано као последње
и стидно, не бих славио обећано
него неочекивано и пропуштено.
И не бих се без потребе померао,
патетична, избезумљена играчка
у потрази за природом, тесним
огледалом. За оне који ме гледају,
а не виде: није важна срџба,
нити одсутност. Оно што је блиско,
постоји само у сну. Нећемо бежати
у гласове радознале, у гласове посустале.

ЛИБЕРТАНГО

Прислушкивао сам твоје пулсирање
наслањајући се, гладан, на зидове таме.
Хладна машта, негде између страсног

језгра и обиља облака, чува подивљалу,
обрнуту гравитацију. На небу се отварају
простори опседнутости, трепери безрој

неразумљивих језика, на сваком срце постаје
сувишно: јагода у снегу, изломљени танго,
ритам звечарке. Дан је неописива, умивена,

искрена туга. И немогуће је милошћу назвати
трзај стварности, очаравајуће препуштање.
А када кажем: почиње преображај, размени се

килограм злата за милиграм ултрамарина.

ПИСМО ШЕСНАЕСТО

Она што задржава, беше ли опаснија
од оне која чека? Док су се множили
чворови у плетиву, дан је пружао доказе
сенилности света, а у ноћи искрило је
саучесништво у послу свођења заплета.
А неко је, ипак, остао заборављен,
понеко претворен у нечисту животињу,
док многи празнише пехаре убеђени
да лук и тетива докони ће бити у углу,
крај машица, наковња и старог пања
за комадање меса.

Делатне ноћи оне што задржава
текле су у знаку недоумица –
сапет страшћу наметнутом, може ли се
хитропловке лађе оканути луталица?

И шта да изусти повратник
оној која чека, првог јутра,
осим да је вино младо или старо
и да нема средње старог вина.

ПИСМО ДВАДЕСЕТ ПРВО

... онај сам чије лутање није проклетство
лелујање кроз сенке само је привид
непогребен нисам сасвим тамо
ишчекивање са копна и палубе призива
коначни мир у који бих могао
да утонем када би преломили
моје весло усправили га у песку на обали
заливши место подсећања медом и вином
али и тада би моја нехеројска смрт
стајала на путу спокојства
ко сам иначе ако нисам херој или кукавица
срамна је случајна смрт јер није посведочена
мене не чекају не замишљају ме како се замишља
најдуже одсутни некако су ме занемарили
још увек сам ту негде затурен нико ме није видео
заборав није права реч нити опазио стрмоглави пад
најгора је од свега распршеност која није казна
него искорењеност лишена образложења
никада никада никада нећу бити болестан на смрт
у смрти налазим лутање
проклетство несмирености
недовољно мртав за мртве
из живих одсутан и расут
ово непрестано излажење из себе развејаност
присуство у свему али немогућност усидрења
у смрти макар у смрти ако се не може зауставити
поигравање са упориштем душа губи
битку са телом тело вибрира
... ја знам ко сам... ко зна ко сам ја...

БУЂЕЊЕ ОСМО

Отмица је дело љубави, али то не пише
у књигама о сумњи, ако такве још постоје.
И није сасвим јасно откуда читаоцу нада
да ће, опремљен за читање, стићи даље
од описа. Јер, описи трају док нестају
ствари, речено је у безнадежно наивној
песми о раном расипању у пределу туге.

Отмица је дело љубави, и то је припрема
за силазак у сан, а снови јунака тумачени
тако да узнемире и потресу, шта су могли
него да постану обећање света утонулог
у махнитање бројева, у губитак оштроумности.

Дело љубави постала је отмица, што више
сањаш то си буднији у смрти, и отпоран
постајеш на прекрајање пејзажа, јер ти спаваш
и са тобом спавају боје, док се звуци буде
иза огледала што више ничији одраз не показује.

А сан је остављен за крај, кад тело остане
привезак што се клати на кључевима времена,
поларни црв под палубом брода окованог у леду

БУЂЕЊЕ ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТО

Када те пробуде бићеш луд ко је овде луд
неко чита слепима неко игра глувима
последња песма пред улазак ударац чекићем
три пута црно бели под ултрамарин одећа
златна аура женски дух мушка равнодушност
када те пробуде бићеш сабран чврст а луд
неопростиво поигравање са природом
не додирни не окуси а поверуј у тело без тела
савитљиво податно поредак успостављен
привид потврђен само безумни тугују
када кажеш пробудио сам се посумњај
испитај првог до себе дозволи да те подигну
леви ударац десни ударац чеони ударац
тело не може да мисли спава одлучује
себе види у другим телима ти свој сан
заборављаш чекајући безизгледно
одговор ће стићи каже тело
када те пробуде када поверујеш да се неће
окончати издајом ово расипање завођење
сан је био лудило разум не зна за себе
недодирљив оклопљен одсутан
нема разговора само говор ко је овде луд
само тумачења потврди припреми се
отворена су врата срца врата храма су отворена

ЕЛЕГАНТНИ ТРГОВЦИ И ДИСКРЕТНИ ГРАВЕРИ

Продавали су ме на свакој раскрсници,
као да тргују пергаментом, шминком,
кавијаром, жицама за лауту,
прашком против свраба –
сваком су ме залуднику показали.
И живи онда понуђен, а неплаћен,
откупљен и непреузет.
Тако је кад не знаш своје место.

КИШОБРАН

Лаку ноћ, ништа није далеко као лице
у огледалу. Буди сигуран у себе
кад те нападну, кад не будеш могао
да стојиш, под теретом добијеним на поклон.

Шта чекаш? Некога ко би галамом показао
како свет постоји? Био једном један човек,
вели прича, кишобраном је поздрављао анђеле,
на старим језицима порицао и крај и почетак.

ЛЕДЕНО ДОБА

Сећам се издаја које су морале бити
почињене како би се свет преокренуо.
Право је чудо да нас више није полудело.
У себи је свако чувао једно мало ухо.
И на дну кофера лице које ће носити
када се буде рађао. Давно смо заборавили
имена бродова и острва. Да сам мртав,
славио бих општа места као што су загрљаји,
запиткивао посетиоце сећају ли се мог имена.
Практичне науке изгубиле су смисао.
Један за другим преузимамо кривицу.
То се зове вртлог, место му је у леду.

СМРТ ИМПЕРИЈА

Разноврстан је језик љубави
и његове грешке нису грешке.
Када се пребациш на велике
бројеве, тада си јак
и у густу плаву боју обојен.
И рачунаш да ћеш имати
довољно ваздуха да срушиш
неколико империја и мирно
издахнеш. И једним покретом
помериш завесу, и свет буде
уређен и свет буде леп,
и будеш као онај који напушта
острво и гледа у страну
као да је управо осетио земљотрес,
а рука му дрхти неприметно,
и с љубављу посматра кровове.

ХОДАЈ

Ходај између дрвећа, ходај између јагода,
ходај и ходаћу за тебе. Ходај кад није време,
кад падају људи, ходај између зидова и вртова,
међу малим занатлијама, гробљима и пешчарама.
Ходај у себи, ходај међу заборављеним стварима,
ходај у леденој соби, правцем према бродовима,
замишљен и уморан, ходај, само ходај, иза кавеза,
под својим небом, под њеном водом, по страни
али дубоко унутра, свет није ни воља ни представа,
у свим бојама, у кочијама и вагонима, поткровљима,
међу медузама, звиждуцима, изгубљеним кључевима,
доба је опсесија, продужи, ходај међу скривенима.

Кратка напомена уз овај избор

Несклон да уопште читам своју поезију сам, међу четири зида, и потпуно неспреман да радим изборе из своје поезије, посегнуо сам овом приликом за књигом *Изабране њесме*, објављеном прошле године у „Архипелагу”, за коју је песме изабрала и поговор написала Катарина Пантовић. Тако сам направио „избор из избора” држећи се чврстог курса који је Каја успоставила идући трагом мојих песама. Њен одабир изневерио сам последњом песмом „Ходај”, која се у књизи не налази, а која ми се у контексту последњих неколико месеци учинила сасвим пригодном да се њоме оконча представљање моје поезије онима који је никада нису читали.

Онима који су читали, одавно је све већ виђено.